

Биљана М. Бабић¹
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику

АНАЛИЗА ГРЕШАКА У РОДУ КОНГРУЕНТНЕ РЕЧИ У ИМЕНИЧКОЈ СИНТАГМИ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ

Апстракт: У раду се спроводи морфосинтаксичка анализа грешака забележених у облику зависног члана именичке синтагме, конкретно – у роду конгруентне речи. Корпус је формиран ексцерпцијом грађе из писмених састава студената који су похађали интензивни курс српског језика на нивоима А1 и А2 у Центру за српски језик као страни на Филозофском факултету у Новом Саду. Циљеви анализе су: идентификација грешака, њихова систематизација према типовима, квантификативна и статистичка обрада, излагање резултата анализе према типовима грешака, учесталости њиховог појављивања и према првом језику студента. Поред тога, у мери у којој је то могуће, врши се и поређење налаза с налазима ранијих анализа грешака у роду конгруентне речи у продукцији ученика мађарског матерњег језика који српски језик уче као нематерњи. Анализом је утврђено да страни студенти најчешће погрешно употребљавају облике мушког рода, док је погрешна употреба женског и средњег рода сасвим изједначена. Утврђене су и значајне сличности у грешкама између страних студената и ученика мађарског матерњег језика.

Кључне речи: српски као страни језик, анализа грешака, именичка синтагма, конгруенција, род.

¹ biljanab@ff.uns.ac.rs

1. Увод

У досадашњим истраживањима српског као нематерњег, а ту се првенствено мисли на мађарско-српски билингвизам (јер је он код нас најчешће и највише описиван), врло често се истиче да усвајање и функционисање категорије граматичког рода у српском језику представља посебну тешкоћу за говорнике мађарског због тога што ова категорија не постоји у њиховом језику (Mikeš 1968: 249; Burzan 1984: 69; Arsenijević 1988: 639; Arsenijević 1990: 5, 9, 19, 37). Оваква тврдња намеће једно логично запажање и питање: шта је с говорницима осталих језика који српски уче као страни/нематерњи? Како се они сналазе на пољу граматичког рода? Да ли ће студенти који у свом матерњем језику имају категорију рода мање грешити од ученика мађарске националности? Да ли ће грешке једних и других бити потпуно различите, или ће се у некој мери ипак подударати? Да ли тим грешкама доприноси и структура самог српског језика, или су условљене само природом матерњег језика студента? Осим тога, у облику конгруентне речи, с граматичким родом преплићу се још две категорије – категорија граматичког броја и падежа, па би било занимљиво и корисно сагледати и то колико (не)успешно страни студенти (али и студенти мађарског матерњег језика) савладавају и ове две категорије. Да бисмо дошли до одговора на ова питања, извршићемо морфосинтаксичку анализу именичке синтагме с конгруентном речи у позицији њеног зависног члана, конкретно – анализу грешака у конгруенцији унутар такве синтагме. Због ограниченог простора, анализом ћемо обухватити само грешке у роду конгруентне речи, а оне у броју и падежу оставићемо за другу прилику. Новијих истраживања граматичке категорије рода (у именичкој синтагми) у српском као нематерњем немамо, а у српском као страном – чини нам се – никада их није ни било. Зато је ово истраживање оправдано и неопходно, а његови резултати биће веома корисни свима који се на различите начине баве српским језиком као страним или као нематерњим.

2. Досадашње анализе грешака у роду конгруентне речи

Проблем конгруенције у именичкој синтагми у досадашњој литератури о српском језику као нематерњем разматран је у више радова.

Слагање придева с именицом у роду – било да је придев у предикатској, било у атрибутској позицији – код деце мађарског матерњег језика која усвајају српски описала је М. Микеш (Mikeš 1968). Путем тестова припремљених за

ово истраживање, ауторка је дошла до закључка да ученици првог разреда граматички род лакше усвајају кад је придев у атрибутској позицији, затим да интерференција мађарског језичког система (тј. непостојање дистинкције између мушког, женског и средњег рода) води ка униформности придевског наставка – најчешће посежу за наставком *-а*, најређе за *-Ø* наставком, наставак *-о* јавља се као наставак за сва три рода, као и да женски род придева, маркиран наставком *-а*, представља најмањи проблем у процесу усвајања категорије рода. Учесталост наставка *-а* М. Микеш објашњава на следећи начин: „Можемо претпоставити да га деца преферирају због његових фонетских особина, тј. лакоће у артикулацији и акустичком перципиранију. Као такав он је врло погодан за граматичко маркирање” (Mikeš 1968: 252–253). Поред тога, ауторка сматра да успешнијем усвајању женског рода доприноси и фреквенција именица на *-а*. Треба истакнути и то да се овде ради само о облицима номинатива јединине придева, а остале падежне облике ауторка није посматрала.

Истим проблемом и у истој категорији испитаника бавиле су се и М. Бурзан (Burzan 1987) и Н. Арсенијевић (Arsenijević 1990). Обе ауторке анализирале су грешке у граматичком роду на које су наишле у писменим саставима, снимљеном говору и контролним задацима ученика основне школе, и осветљавале су их првенствено као резултат интерференције у мађарско-српском двојезичју. М. Бурзан, као најтеже и најбројније, издаваја грешке у слагању атрибута:

- с именицама женског рода на *-Ø* наставак (очекивано – неизворни говорници схватају их као именице мушког рода, које уче знатно раније, па им приписују атрибуте тог рода, и у јединици и у множини, нпр. *један реч, стари пећи, летњи радости*);
- с именицама мушког рода на *-а* (ученици им, у номинативу јединине, придружују атрибут женског рода – дакле, извршено је слагање по облику, а не по значењу, тј. слагање према граматичком, а не природном роду, нпр. *наша тата, моја деда*); и
- са збирним именицама на *-је* (приписују им атрибут с наставком *-е*, у чему М. Бурзан види множински наставак женског рода (номинатива множине), до којег се дошло успостављањем аналогије² између именица типа *жене* и *цвеће*, нпр. *црвене цвеће, суве грање, оштре камење, жуте лишће*) (Burzan 1987: 790–792).

² Да би било јасније о чему је реч, навешћемо дефиницију аналогије: „[...] у лингвистици: процес стварања речи и облика према постојећим образцима. У настави страних језика аналогија је и један од методских поступака, при коме се утврђују сличности између језичких појава које су већ познате и оних које се тешко уочавају или су нове за ученике” (Raičević 2011: 8).

Исте појаве уз именице женског рода на $-\emptyset$ наставак, одн. уз именице мушког рода на $-a$, у свим падежним облицима, осветлио је и Ј. Јерковић, али из сасвим другог угла – као последице унутарјезичке интерференције (Јерковић 1988: 32).

Н. Арсенијевић као најбројније неправилности у свом корпусу издваја:

- одредбе мушког рода уз именице женског рода на $-a$ (нпр. поред *Великог* Британије; *моји* другарице), као и уз оне на $-\emptyset$ наставак (на *школском* свечаности; још *већи* крволочне звери) – у оба случаја неправилности се јављају и у једнини и у множини;
- затим одредбе женског рода уз именице мушког рода на $-\emptyset$ наставак (нпр. да направи *рибљу* паприкаш; *нашом великом* трудом), као и уз оне с наставком $-a$ (*моја* тата, код *своје* комшије) – судећи по примерима, забележене су неправилности само у облицима једнине (Arsenijević 1990: 17–21).

Још један, ранији рад Н. Арсенијевић (Arsenijević 1988) посвећен је огрешењима о граматичку категорију рода, овај пут у писаној продукцији билингвала обрнутог смера – носилаца српско-мађарског двојезичја (то су ученици српског матерњег језика који живе у мађарској језичкој средини, у Печују, и код којих је мађарски језик доминантнији од матерњег, па отуда и његов утицај на српски). Кад је у питању именичка синтагма, ауторка уочава две врсте грешака у њој:

1) неслагање одредбе с именицом у роду (грешка у конгруенцији, нпр. *Правили смо једну јаку велику* снешка); и

2) слагање одредбе с именицом у роду, броју и падежу, при чему је именица сврстана у погрешну именичку врсту, тј. деклинациони тип (грешка у парадигми, нпр. После су дошли *мањи награди*).

Даље, у вези с грешкама у конгруенцији, утврђује да су одредбе женског рода уз именице мушког и средњег рода чешће него одредбе мушког рода уз именице женског рода. Одредбу женског рода налази уз именице мушког рода у номинативу и свим зависним падежима (нпр. *Имамо још и телевизијску* торањ; *Зорица је легла на твоју* кревет), док је уз именице средњег рода најчешћа у генитиву и локативу, ређе у осталим падежима (нпр. *Ти у твојој* посљедњој писму [...]). О падежним облицима одредаба мушког рода уз именице женског рода нема података, али на основу примера можемо закључити да се сигурно ради о овој појави у номинативу и локативу (*Стиже хладни* зима; *У првом* години [...]) (Arsenijević 1988: 642–643).

Од два типа именица карактеристичне промене – именице женског рода на $-\emptyset$ наставак (*реч*, *младост* и сл.), и именице мушког рода на $-a$ (нпр. *тата*,

деда) – у истом корпусу налазимо само први тип. Ради се о именицама које ученици перципирају као именице мушког рода, тако их мењају по падежима, па им придружују и одредбе мушког рода (нпр. *из далеког прошлости*) (Arsenijević 1988: 640).

Конгруенција у именичкој синтагми у српском језику као страном до сада није била предмет посебних истраживања. У неколико радова посвећених анализи грешака ортографског, морфолошког, синтаксичког и лексичког карактера нађени су и малобројни примери неправилног слагања одредбене речи и именице у роду, али првенствени циљ тих анализа био је да покажу и докажу међујезичку интерференцију. Тако се и поменута неслагања у именичкој синтагми објашњавају као последице преноса (у српски језик) навика из првог језика студента – из словеначког (Požgaj-Hadžić 1987: 30–32), италијанског (Perišić Arsić 2016: 160–161) и руског (Milošević 2016: 172). Код говорника словеначког језика у позицији конгруентне речи нађени су придеви, редни бројеви, показне и односне заменице с наставком карактеристичним за њихову промену у словеначком језику (нпр. на *оближњи* огради; у *школски* клупи; на *четрдесети* страници; *С то* пријатељице увијек путујем; [...] неке ситуације у *којих* још нисам била; [...] њиве на *којих* садите кромпир (Požgaj-Hadžić 1987: 30–32)). У корпусу говорника италијанског језика употреба одредбе женског рода уз именицу мушког рода (*наша туристичка* водич причала је...) образлаже се тиме што еквивалентна именица у италијанском језику има обележје женског рода (*la guida turistica*). У истом раду указује се још и на могуће грешке у употреби присвојних заменица до којих долази због тога што италијански језик нема средњи род (у 3. лицу јд.), као и због тога што српски има два наставка за средњи род јд. (*мој-е, њен-о*), а што за последицу може имати изједначавање наставка присвојне заменице с наставком именице (нпр. *мојо* вино, *његове* дете (Perišić Arsić 2016: 160–161)). Грешке говорника руског језика образложене су као „последица чињенице да се у руском језику код именских и глаголских врста речи не разликују облици рода у множини, тј. множински облик исти је за сва три рода” ([...] да им урадим *сви* техничке апстракције овог кино-бала; Куповали су *неки* ствари за кућу (Milošević 2016: 172)).

3. Методе и корпус истраживања

Као што видимо из овог прегледа, конгруенција у именичкој синтагми у српском језику као страном до сада није била истраживана. Зато ћемо резултате анализе која следи упоредити с расположивим резултатима ранијих истра-

живања српског као нематерњег (у погледу категорије рода), а који су управо изнети. Упоредићемо их у оној мери у којој то буде могуће због тога што је у нашем истраживању примењен приступ нешто другачији од досадашњих. Наиме, овде полазимо од неправилног облика конгруентне речи, посматрамо уместо којег облика је употребљен (и колико често), посматрамо и именицу уз коју се јавља (њена граматичка и семантичка обележја), анализирамо и структуру синтагме (пре свега обим субординираног (зависног) члана, да ли се ради о конгруенцији с једноструком, двоструком или вишеструком субординацијом). Анализирамо и описујемо све забележене примере, не само оне најфреквентније, не само оне у номинативу, нити само оне уз једну специфичну врсту именица, и на крају дајемо квантификативну и статистичку обраду података. Предмет анализе је корпус формиран на основу писмених састава студената (на нивоима знања језика А1 и А2) који су наставу похађали у Центру за српски језик као страни (при Одсеку за српски језик и лингвистику) на Филозофском факултету у Новом Саду. Током осам семестара (тј. четири узастопне школске године) истраживањем су обухваћена 503 писмена састава (на једну од 30 тема) и 85 студената из 26 земаља света, који као први говоре један од 18 језика (арапски, белоруски, чешки, енглески, фински, француски, грчки, хинди, италијански, јапански, корејски, мађарски, немачки, пољски, португалски, румунски, шпански и тајски).

4. Анализа корпуса

4.1. Неправилна употреба конгруентне речи мушког рода

а) М. р. уместо ж. р.

Одредба мушког рода уз именице женског рода на *-а* забележена је у различитим падежним облицима именичке синтагме (али доследно у једнини), у:

- номинативу (42 примера),
- акузативу (2),
- локативу (6) и
- инструменталу (1).³

³ Пошто облици мушког и средњег рода једине придевских речи у локативу одн. инструменталу имају међусобно изједначене облике (нпр. *с летим* човеком, *с летим* дететом, одн. *о лепом* човеку, *о лепом* детету), немогуће је са сигурношћу тврдити да се у овим случајевима ради баш о мушком роду, а не о средњем. Али, с обзиром на то да су почетни нивои у питању и на основу искуства у раду са страним студентима, предност дајемо мушком роду, јер се показало да је мушки род далеко чешћи у оним падежним облицима који нису изједначени са средњим родом.

Visok kula i dubok izbor su vrlo čudesni. (korejski)⁴

Najmlađi baba je Gizela. (mađarski)

Imala sam problemi sa mojim stipendijom. (mađarski)

Da, ali imam drugi okolnost. (korejski)

Међу именицама с наставком *-a* у номинативу јединине налазимо оне с обележјем живо (–), које означавају неке предмете или апстрактне појмове, дакле – именице које имају граматички род, и у чијем случају, осим наставачке морфеме (*-a*), студенти немају другог показатеља њиховог рода (*боја* (2 примера), *веш-машина*, *година* (3), *земља*, *имовина*, *карта*, *коса* (2), *кула*, *кућа* (3), *одећа* (2), *палачинка* (4), *паприка*, *пијаца*, *прича*, *продавница*, *просторија*, *регија*, *реченица* (2), *соба* (4), *стипендија*, *страна* (2), *субота*, *торта*, *улица*, *храна* (2), *шницла*). Стога би се могло рећи да је оваква врста грешке у синтагми донекле разумљива (бар на почетним нивоима учења језика):

Laponija je najseverniji regija u Finskoj. (finski)

Prvi soba je velika dnevna soba. (engleski)

Zelen boja će biti dobro za oči. (korejski)

С друге стране, у корпусу налазимо и именице с обележјем живо (+), које означавају бића женског пола, дакле – природног су женског рода (*баба* (2 примера), *другарица*, *жена* (2), *мама* (2), *пријатељица*, *сестра* (3)), и које тим својим обележјем не могу доводити студента у забуну када бира род одредбене речи уз њих. Напротив, такве именице требало би да му то увелико олакшавају:

Moј sestra ima 23 godine. (mađarski)

Nјegov žena se zove Sonja. (engleski)

Moј mama ima lep glas. (korejski)

Иста појава, употреба одредбе мушког рода уз именице женског рода, нађена је и у корпусу српско-мађарских билингвалних ученика, који мађарским владају боље него српским. Судаћи по примерима, грешке су забележене у номинативу и локативу именица женског рода на *-a*, како оних с обележјем живо (–), тако и оних с обележјем живо (+) (Стиже *хладни* зима; У *првом* години [...]); *Старију* девојке су њу примили (Arseniјевић 1988: 643)). Такође, и продукција мађарско-српских билингвалних ученика одликује се оваквим неправилностима. Одредбе мушког рода користе се уз именице женског рода у свим падежним облицима, у јединици и множини, уз „*именице којима је род*

⁴ Будући да су скоро сви писмени састави студената писани латиницом, овде је у примерима задржано исто писмо, јер је постојала опасност да се приликом њиховог пресловљавања ћирилицом начине нове и неаутентичне грешке. У облој загради наведен је први језик студента.

samo gramatička kategorija i imenice koje se odlikuju i prirodnim ženskim rodom” (Arsenijević 1990: 17–18).

За три именице могло би се рећи да оправдано праве проблем страним студентима, било својим обликом, било својим значењем, а ради се о именицама *беба* (3 примера), *браћа* и *породица* (6). Именица *беба* је граматичког женског рода, али може означавати новорођенче и мушког и женског пола. У конкретном случају, амерички студент писао је о свом новорођеном сину, што га је могло навести да уз ову именицу доследно употреби придеве мушког рода:

Moј novi mali beba uvek jede i spava. (engleski)

Збирна именица *браћа*, граматичког женског рода једине, функционише као множински облик именице *брат*, дакле – семантички означава две или више особа мушког пола, што стране студенте лако може навести на погрешно (али ипак логично) решење, на употребу одредбе мушког рода (додуше, по истој логици требало би да буде и у множини). Да се студент колеба у вези с овом именицом, показује и придев у именском делу предиката (*комични*, истакнут спационираним слогом), који с именицом *браћа* остварује семантичку конгруенцију (у мушком роду множине):

Moј braća su takoђе komični, ali Valid је често смеђнији nego Edi. (engleski)

Трећа издвојена именица, *породица*, може бити проблем због тога што означава заједницу људи (засновану на крвном сродству), коју чине особе и мушког и женског пола, при чему студентима не даје никакве семантичке знаке у вези са својим родом:

Moј porodica је mala. (portugalski)

Moја sestra ima najduжу kosu u moјem porodici. (engleski)

Малобројне забележене именице женског рода с -Ø наставком (*будућност*, *љубав*, *околност*, *нећ*), страни студенти лако изједначавају с именицама за које је тај -Ø наставак карактеристичан, а то су именице мушког рода, па се тиме може објаснити и употреба одредбе мушког рода уз њих. Поменуте именице мушког рода уводе се на првим часовима нивоа А1 (прва лекција у *Научимо српски – Let’s Learn Serbian 1* (Ђелакović–Војновић⁵2014)), док се именице женског рода уводе на почетку нивоа А2 (шеста лекција у наведеном уџбенику, нпр. *љубав*, *реч*, *ствар*). До тренутка употребе наведених именица женског рода, студенти их као деклинациону врсту можда нису ни учили. За ову појаву, дакле, може се рећи да настаје аналогijом унутар српског језика, тј. да су грешке унутарјезичког карактера.

Da, ali imam *drugi* okolnost. (korejski)

Levo od vrata ima *velik* peć sa belim pločicama. (nemački)

Употреба одредбе мушког рода уз наведени тип именица женског рода одликује и ученике мађарске националности (Јерковић 1988: 32; Арсенијевић 1990: 18–19). Грађа М. Бурзан показује да су именице ове деклинационе врсте – кад је род придевских речи у питању – највећи проблем за ученике мађарског матерњег језика, уз њих је веома фреквентна употреба одредбе мушког рода, и у једнини, и у множини (нпр. *један* реч; *други* ствар; *стари* пећи; *твоји* дужности). Као и Ј. Јерковић, и ова ауторка ову врсту грешака објашњава „time što se imenice ove kategorije znatno kasnije uvode u jezik učenika, zapravo u vreme kada je razvijen automatizam da -Ø predstavlja simbol muškog roda. Stoga se i ovim imenicama pripisuje isti rod i shodno tome vrši kongruiranje pridevske reči” (Burzan 1987: 791–792). Дакле, сасвим је јасно да се и код њих ради о истој појави као и код страних студената, о аналогiji унутар српског језика.

У анализиралим примерима, међу одредбама забележене су присвојне заменице: *мој* (13 примера), *твој*, *његов* (3), придеви: *велик*, *вински*, *висок*, *зелен*, *кариран*, *корејски*, *леп*, *лиммански*, *мали*, *млад* (2), *нови*, *омиљен*, *простран*, *светложут*, *северни*, *скуп*, *следећи*, *спаваћи*, *срећан*, *српски* (2), *стар*, *таласаст*, *узак*, *цео* (2), *шалив*, бројеви: *један* (11), *први* (2), *други* (5), показне заменице: *овај*, *тај* (2), и општа заменица *сваки*.⁵

У одређеном броју примера цела синтагма је употребљена у погрешном падежном облику (и у једнини). Дакле, зависни члан синтагме конгруира с именицом у броју и падежу, изостаје само правилно слагање у роду – а то је оно што нас овде највише и занима.⁶ Ради се о појави номинатива именичке синтагме уместо:

- генитива (5),
- акузатива (10), и
- инструментала (1).

Sledeći godina on ide u Koreju. (španski)

On ima šezdeset *jedan* godina. (engleski)

Idite *ovaj* ulica i Zmaj Jovinom ulicom do kraje. [idite ovom ulicom]⁷ (arapski)

⁵ Без обзира на то који је род погрешно употребљен, свугде се у опису наводи основни облик одредбене речи, а то је мушки род једнине у номинативу (код придева позитив).

⁶ О погрешној употреби падежних облика именица в. Babić 2016, 2017, 2018, 2020, 2021.

⁷ У угластој загради, кад је то неопходно, на основу ширег контекста реконструише се одговарајући правилан облик.

Последњи пример показује нам једну занимљиву и зачуђујућу појаву – у напоредном односу употребљена је једноставнија структура у неправилном облику (*овај улица*) и сложенија структура у правилном облику (*Змај Јовином улицом*). Ради се о томе да синтагму *Змај Јовином улицом* студенти налазе готову у једном краћем дијалогу у уџбенику: *идите право Змај Јовином улицом* (Вјелаковић–Војновић⁵2014: 143), и она је таква или упамћена или просто преписана. Али када правило (да глагол кретања допуњавамо обликом инструментала) треба применити на нове јединице (*ова улица*), структурно чак једноставније, дешава се да студенти у томе не успевају.

У синтагмама с двоструком или вишеструком субординацијом (према *Нормативној граматици* (Piper i dr. ⁴2022: 345)), забележени су примери у којима је грешка начињена у свим одредбеним речима:

Njegov omiljen геџепица је „Hasta luego” као *vidimo se*. (немачки)

Moj novi mali беба *uvek jede i spava*. (енглески)

Међутим, ипак је више случајева у којима је неправилан само један зависни члан – онај који је даље од именице, или онај који јој је ближе (онај правилни је истакнут спационираним слогом):

Puno te voli tvoje в е ч н а *drugarica*. (мађарски)

Drugi o m i l j e n a боја је *ljubičasta*. (корејски)

Zeli jedan л ј у т а *paprika* и *pola kilograma žuta paprika*. (енглески)

Želela bih da kupim jedan „porsche”, jedan v e l i k a кућа, *kakva sam zamislala*. (мађарски)

Dođim kod kući oko četiri sata i onda m o j a *srbski* породица и ја *pričamo*. (енглески)

Velika talasast [kosa] је *bolja*. (корејски)

Укупно 67 *грешака* у својој писаној продукцији начинила су 34 студента којима је први језик један од следећих девет: арапски (1 студент), енглески (9), јапански (1), корејски (11), мађарски (3 – Војводина, 1 – Мађарска), немачки (2), португалски (3), фински (1) или шпански (2).

На овом месту треба поменути и множинске облике двеју именица: *очи* и *уши*, због тога што, за разлику од својих јединских облика, имају сасвим другачије конгруенцијске и парадигматске индикаторе.⁸ Док су њихови облици једине средњег рода и с номинативским наставком *-о* (*плаво око, велико ухо*), ови множински облици имају обележје женског рода и припадају именичкој

⁸О конгруенцијским и парадигматским индикаторима в. Ivić 1960: 192–211.

врсти с -Ø морфемом у номинативу јединине (типа: *ствар, реч, љубав* и сл.):
плаве очи, велике уши.

Као што смо претходно видели, неизворни говорници имају озбиљан проблем са усклађивањем атрибута и са јединским облицима типичних именица женског рода, оних на -а. Ова промена обају индикатора (конгруенцијског и парадигматског), међутим, мора им бити још тежа за разумевање, па прибегавају стратегији њиховог сврставања и изједначавања с именицама мушког рода (множине) на -Ø морфему (типа: *студенти, тањери* и сл.), дакле – опет се ради о аналогiji, што даље води употреби атрибута у мушком роду множине:⁹

Moji uši će rasprsnuti za samo sekund! (engleski)

Njeni oči su manji nego ja. (korejski)

Njegovi oči su smeđi. (španski)

Укупно *четири грешке* уз ове две именице направљене су у номинативу множине,¹⁰ а у позицији зависног члана синтагме налазимо – сасвим очекивано – присвојне заменице: *мој, његов, њен* (2 примера). Грешке потичу од четворо студената којима је први језик енглески (2 студента), корејски (1) или шпански (1).

б) М. р. уместо ср. р.

Одредба мушког рода погрешно је употребљена уз именице средњег рода, углавном уз оне на -о и -е, а неколико пута и уз именице с -Ø наставком (*воће, време, дете, име, језеро* (3 примера), *краљевство, купатило* (7), *место* (4), *око, парче, слеподне, путовање* (2), *чело*). Неправилна употреба бележи се уз облике номинатива (16 пута) и акузатива јединине (9) ових именица, и само једном уз множински облик акузатива. Будући да су облици номинатива и акузатива јединине мушког рода придева (и осталих речи придевског карактера) изједначени кад стоје уз именицу која означава нешто неживо, то су и овде уз именице средњег рода у акузативу јединине употребљени облици конгруентне речи једнаки облицима номинатива јединине. Тешко је тврдити да је то због тога што и овде употребљене именице означавају нешто неживо, или пак да је због тога што студенти имају свест о томе да су номинатив и акузатив име-

⁹ Наведени примери, као и неки које ћемо видети у наставку, могли би се тумачити и другачије – као уједначавање наставка одредбене речи с наставком именице. Због тога ће сви такви примери бити издвојени у засебну групу и анализирани у посебном раду, како би се сагледало њихово место у корпусу.

¹⁰ Ово није коначан број грешака уз именице *очи* и *уши*, друге грешке уз њих биће анализирани у другој категорији и на другом месту.

ница средњег рода увек једнаки. Падежни облик одредбене речи одређен је на основу падежа и функције именице уз коју стоји.

У позицији зависног члана синтагме забележене су присвојне заменице: *мој* (4 примера), *наш*, бројеви: *један* (4), *први*, *други*, придеви: *важан*, *велик*, *висок*, *плав*, *комичан*, *леп*, *познат*, *популаран*, *сладак*, *српски* (8), *цео*, показне заменице: *овај*, *тај* (3), неодређена заменица *неки*.

Moј kupatilo ima veće šolju, ogledalo, kadu, veš mašinu. (korejski)

Tај putovanje je bio veoma teško. (korejski)

Drugog dana smo bili u Ohridu gde se nalazi poznat jezero. (poljski)

Da li imate srpski ime? (korejski)

Ima crnu i raznu kosu i visok celo, lep osmeh. (korejski)

По обиму субординираног члана синтагме, ради се углавном о неслагању у примерима с једноструком субординацијом. У свега два случаја начињена је грешка у синтагми с двоструком субординацијом, при чему је у погрешном роду одредаба удаљенија од именице, док је она ближа њој употребљена у правилном облику:

Ovaj stan će biti мој b e l o kraljestvo kao Beograd. (korejski)

Želim da kupim fotelju za мој s l o b o d n o време. (nemački)

У корпусу је забележен и један пример неправилне двоструко контролисане конгруенције:¹¹

Ja idem na pijasi, могам da kupim neki voće i povrće. (korejski)

Ради се о збирним именицама средњег рода с наставком *-e*, у напоредном односу, у акузативу једине (*воће и поврће*), у позицији управног члана синтагме, уз које је употребљена конгруентна реч мушког рода (можда једине, можда и множине, мање је битно јер је облик исти). У граматицама српског језика не налазимо опис конгруенције у оваквим синтагмама – ког рода и броја треба да буде конгруентна реч уз две именице средњег рода у напоредном односу.

Код М. Стевановића налазимо правило слагања предиката с именицама средњег рода у функцији субјекта: „А када су имена тих појмова [у функцији субјекта] различног рода, или су сва средњег рода, као и када су сва мушког рода, – њихов предикат се употребљава у облику множине м. рода: [...] *Перо и мастило су ми остали на столу*” (Stevanović 1974: 128–129).

Неодређену заменицу мушког рода множине већ имамо у продукцији корејског студента (*неки воће и поврће*) и сасвим је јасно да тај облик није

¹¹ Термин преузет из *Нормативне граматике* (Piper i dr. 2022: 345).

одговарајући, што даље води до закључка да се с именицама средњег рода у напоредном односу на један начин слаже предикат, а на други начин конгруентна реч. (Истина, у наставку текста М. Стевановић додаје: „У оваквим реченицама, са субјектом од више напоредно употребљених речи, предикат се *понеки пут* [моје истицање] слаже с најближом, не само у граматичком броју већ и у облику рода: *И одело и тело му је опалено. – Вратила се моја сестра и она њена другарица*” (Stevanović 1974: 129)). С друге стране, аутори *Нормативне граматике*, описујући конгруенцију, указују на следеће:

При помињању лица различитог пола у именичким облицима за различити граматички род, њихови називи често се употребљавају у напоредној синтаксичкој вези. У таквим случајевима [...] атрибут конгруира с најближом именицом, нпр. *Толики људи и жене у Лондону... растали су се...* (М. Црњански); али ако је атрибуту ближа именица женског рода, а даља именица мушког или средњег рода, атрибут је у женском роду, нпр. *Толике жене, деца и мушкарци тада су се растали* (Piper i dr. 2022: 345).¹²

Ово правило, иако се тиче лица, у недостатку бољег, могли бисмо применити и на опис правилног слагања у нашој синтагми – дакле, уз именице средњег рода једнине у напоредном односу конгруентна реч треба да се слаже у роду, броју и падежу с именицом која јој је најближа, што значи да нам је потребан атрибут средњег рода једнине: *Морам да купим неко воће и поврће* (исто ће бити и уз именице које нису збирне: *Идем да купим ново перо и мастило; Записала сам његово име и презиме; Купи ми домаће уље и вино*).

Иако именице средњег рода у напоредном односу нису тако честе у нашем језику, нарочито не на почетним нивоима учења српског језика,¹³ треба нагласити да ова разлика у роду и броју између предиката и атрибута, коју смо управо показали, није безначајна за стране студенте. Они за њу не знају, с њом немају искуства, и због тога им на њу свакако треба указати.

Укупно 26 грешака у писменим саставима начинило је двадесет студената који као први језик говоре један од следећих седам: енглески (5 студената), корејски (9), мађарски (1 – Војводина, 1 – Мађарска), немачки (1), пољски (1), португалски (1) или шпански (1).

У већ помињаним радовима о грешкама у продукцији ученика мађарског матерњег језика, одредбу мушког рода уз именице средњег рода налазимо за-

¹² Уп. и Mrazović–Vukadinović 2009: 765.

¹³ Осим имена и презимена, мало које именице средњег рода користимо у пару или у још дужем низу. Други проблем у вези с њима јесте то што оне углавном означавају појмове (значењски разнородне) којима ретко приписујемо исте особине.

бележну само код Н. Арсенијевић (Отишли су на *тај место*). Ово одступање бележи се успут, без много детаља, тек као појава мање честа у односу на неправилан облик одредбе уз именице женског и мушког рода (Arsenijević 1990: 21).

4.2. Неправилна употреба конгруентне речи женског рода

а) Ж. р. уместо м. р.

Употреба одредбе женског рода уместо мушког далеко је чешћа од њене употребе уместо средњег рода. Јавља се уз именице мушког рода на -Ø наставак (*авион, акваријум, аутомобил, брат* (3 примера), *дан, викенд, кафић, комад, човек, месец* (2), *момак, орман, прстен, пут* (2), *распуст, родитељ* (2), *рок, сир, спрат, стан, сто, ђевап, фрижидер* (2)). Као што видимо, нема именица на -о или -е. Грешке се јављају најчешће у облицима јединице (24/29 примера), и готово у свим падежима, у:

- номинативу (10),
- генитиву (4),
- акузативу (9),
- локативу (2), и
- инструменталу (4).

Dobro, molim Vas *jednu* ćevap. (arapski)

Letnje raspusti su bili *najbolji*. (mađarski)

U *prvoj* spratu je *dve* spavaće sobe *takođe*. [spratu] (engleski)

Naročito bih *zelela* da posetim (North Pole) *malom* avionom. (korejski)

Као и у претходном поглављу, и овде налазимо именице с обележјем живо (+): *брат, момак*, које означавају особе мушког пола, што би код студената требало да отклони сваку дилему у вези с њиховим родом, а онда и у вези с родом употребљене одредбе. Пракса, међутим, показује другачију ситуацију:

Imam *jednu* tetku se zove Maribel sa *mamine* strane i *jednu* brata od tetke. (španski)

Želela bih da kupim *novi* stan u Kanjiži gde *možemo* da živimo sa *mojom* momkom. (mađarski)

Именица *родитељ*, иако истих обележја – граматички мушки род, на -Ø морфему, живо (+) – специфичне је семантике, може означавати и особу мушког пола, и особу женског пола, а само на основу контекста разумемо на кога се односи. Стога донекле може бити разумљива употреба детерминатора жен-

ског рода уз њу кад означава мајку, нарочито кад је цела синтаagma у функцији именског дела предиката који се повезује са синтагмом *моја мама*:

Моја мама је *najstroža* roditelj. (engleski)

Пажњу привлачи и чињеница да су све четири замене рода у генитиву остварене само у структури темпоралног значења, код четворо студената:

Draga Mariela, *prošle* vikenda bilo je super. (španski)

Prošle meseca, putovala sam u Hrvatsku sa mojim prijateljima. (korejski)

Sledeće dana, mi smo išle na palatu i tvrđavi. (korejski)

I vi ste zajedno od *prošle* meseca. (mađarski)

Употреби одредбе женског рода уз именице мушког рода на -Ø морфему, у једнини и множини, у номинативу и свим косим падежима, склони су и српско-мађарски (Arsenijević 1988: 642), одн. мађарско-српски билингвали за чије неправилности у конгруенцији Н. Арсенијевић сматра следеће:

Greške, u vidu pojave odredbe ženskoga roda uz imenice muškoga roda, uslovljene su prvenstveno interferencijom maternjeg jezika koji kategoriju roda nema, ali rekli bismo, na osnovu nekih primera, da je u manjoj meri posredi analoški uticaj. Tu prvenstveno mislimo na konstrukcije sa imenicama muškoga roda koje u instrumentalu (Isg) imaju isti nastavak kao i imenice ženskoga roda (lekar-om ~ žen-om). Morfološka jednakost centralnih delova sintagmi mogla je uticati i na izjednačavanje odredbi uz njih (jedn-om lekar-om ~ jedn-om žen-om) (Arsenijević 1990: 19–20).

Два пута дошло је и до замене падежног облика целе синтагме, оба пута замењен је акузатив – једном обликом номинатива и једном обликом локатива (обе појаве честе су код неизворних говорника). Како зависни члан синтагме конгруира с именицом у броју и падежу, овде се ради о њиховом неслагању само у роду:

Onda ja želeo bih kupio poklon za *moja* roditelj.¹⁴ (korejski)

Prekjuče, moja prijateljica išla je u *našoj* stanu. [došla je u naš stan] (korejski)

У позицији зависног члана јављају се заменице – присвојне: *мој* (5 примера), *наш* (2), показна: *овај* (2), општа: *сав* (2), придеви: *класички* („класични“), *летњи*, *мали*, *прошли* (3), *ружан*, *следећи*, *строг*, бројеви: *један* (7), *први*, *други*.

По обиму субординираног члана, ради се најчешће о конгруенцији с једноструком субординацијом. По једном је забележена грешка у синтагми с

¹⁴ Овде нам ни контекст не помаже да схватимо да ли је поклон за маму, за тату, или можда за обоје.

двоструком, одн. троструком субординацијом. У првом случају у погрешном је роду зависни члан удаљенији од именице, а у другом онај који је непосредно уз њу:

Ispred prozor je *moja* r a d n i sto. (portugalski)

Pored vrata se nalazi v e l i k i braun, vrlo *rižna*¹⁵ orman. (mađarski)

Укупно 29 *грешака* направила су 23 студента који као први говоре један од следећих десет језика: арапски (1 студент), енглески (4), јапански (1), корејски (8), мађарски (2 – Војводина, 1 – Мађарска), немачки (1), пољски (1), португалски (1), хинди (1) или шпански (2).

У оквиру овога типа грешке посебно треба размотрити неправилну употребу атрибута уз именице мушког рода на *-а*, код којих се граматички и природни род потпуно разликују (нпр. *тата*, *деда*). Ради се о именицама граматичког женског рода на *-а* (међају се као типичне именице женског рода: *жена*, *кућа*), а природног мушког рода, па се у једнини атрибут с њима слаже на основу природног рода, а не граматичког (*мој тата*, *мој деда*). За стране студенте, међутим, код ових именица претежнији је граматички, женски род (односно његов наставак) него природни, мушки, па им у великом броју примера придружују атрибуте женског рода. У овом делу корпуса јављају се само именице *тата* (18) и *деда* (7).¹⁶ Готово све грешке су у облику једнине (24), најчешће у номинативу (22), и сасвим спорадично у акузативу (2) и генитиву (1).

Moja deda sa tatine strane se zove Fran. (engleski)

Има само *jednu* detu¹⁷ i jednu babu. (nemački)

Moja tata i moja mama živu u Austriji. (nemački)

Овакво, граматичко слагање атрибута с именицама природног мушког рода на *-а*, у различитим падежним облицима, чешће у једнини него у множини, налазимо и у говору ученика мађарске националности (Burzan 1987: 791–792; Jerković 1988: 32; Arsenijević 1990: 20–21).

Међу атрибутима појављује се присвојна заменица *мој* (чак 21 пут), присвојни придеви (2) и број *један* (2). Оволико честа употреба заменице *мој* сасвим је разумљива и оправдана јер се ради о именицама које означавају чланове породице, а студенти при обради ове теме полазе, пре свега, од своје породице.

¹⁵ Писмени састав писан је ћирилицом, па је – по свему судећи – уместо ћириличног слова у написано латинично слово *и*, које у оваквом контексту читамо као ћирилично *и* (*врло рижна орман*).

¹⁶ Од осталих заједничких именица на нивоима А1 и А2 уводе се још *колега*, *комишија*, *судија*.

¹⁷ Уз фонолошку грешку у именици, *д*: *т*.

У вези с овим именицама треба запазити још једну занимљиву појаву у писаној продукцији страних студената – атрибут уз именицу добија обележје женског рода (синтагма је у позицији субјекта), док придев или заменица у функцији именског дела предиката има обележје мушког рода (истакнуто спационираним слогом):

Moja deda je najveseliji. (portugalski)

Majina tata je veoma strog. (korejski)

Закључујемо да у оквиру синтагме доминира граматички род, док на релацији субјекат–предикат доминира природни род. С именицом ће конгруентна реч у синтагми остварити (неправилну) граматичку конгруенцију, док ће она у именском делу предиката остварити семантичку. Појава је забележена у чак девет реченица од укупно 25 у овом делу корпуса.

По обиму управног члана, забележен је један пример двоструко контролисане конгруенције с именицом мушког и женског рода на *-a* у акузативу јединине, и паукалном синтагмом у саставном односу с њима:

Imam moju tatu, mamu, i dva brata. (engleski)

И овде су обе именице с наставком *-u* лако могле навести студента да исти наставак дода и присвојној заменици, тим пре што с акузативским обликом *маму* заменица заиста и дели тај наставак. Према *Нормативној граматици* (Piper i dr. ⁴2022: 345), видели смо то и у претходном поглављу, у оваквим случајевима атрибут би требало управити према оној именици која му је ближа: *Имам мо(је)г тату, маму и два брата.* (На страну то што у српском језику у оваквом контексту – кад је глагол *имати* допуњен именицама које означавају чланове породице – присвојну заменицу и не користимо, јер је јасно да је оно што имам *моје*.)¹⁸

Други забележен пример двоструко контролисане конгруенције иде у прилог горњем запажању:

Moje baba i deda (mama strane) žive u Lisaboni takođe. (portugalski)

Овде присвојна заменица није сувишна, јер уз називе сродника није употребљен глагол *имати*, али њен облик јесте погрешан, иако је донекле и оправдан: две именице граматичког женског рода (на *-a*) могле су навести студента да изабере женски род множине присвојне заменице (*моје*). Будући да именице означавају особе мушког и женског пола и да су у номинативу јединине, могуће је или семантичко слагање заменице са обе именице (облик мушког

¹⁸ Присвојну заменицу *свој* на овом нивоу страни студенти још не уче.

рода множине: *Моји баба и деда* живе у Лисабону), или слагање само са ближом именицом (облик женског рода јединице: *Моја баба и деда* живе у Лисабону).

Забележена су и два случаја у којима је именица употребљена у погрешном падежном облику (у номинативу уместо у акузативу јединице), а онда је с њеним погрешним наставком усклађен и наставак конгруентне речи (дакле, слажу се у броју и падежу, али не и у роду):

Ali imam *jedna* deda, on zove Jožef. (mađarski)

Укупно 25 *грешака* овога типа направило је шеснаест студената говорника једног од следећих пет језика: енглеског (4 студента), корејског (6), мађарског (3 – Војводина), немачког (2) или португалског (1).

б) Ж. р. уместо ср. р.

Одредба женског рода погрешно је употребљена уз именице средњег рода на *-e*, *-o* и *-Ø* наставак (*име, купатило* (2 примера), *место*). Све замене рода одредбене речи остварене су у облицима јединице – у номинативу (3 примера) и акузативу (1). У позицији одредбе забележене су присвојне заменице: *мој, њен*, придев *дубок* и број *један*.

Njena ime je Hac-Sil. (korejski)

Prosečna širina Balatona je 7,8 km i prosečna dubina 3,2 m, *najdubljana*¹⁹ mesto je 12,5 m. (mađarski)

Moј stan je dvosoban: ima *jednu* kupatilo, spavaću sobu, hodnik i kuhinu. (portugalski)

Малобројне грешке, свега *четири*, у овој категорији потичу од четворо студената, говорника трију језика: корејског (2 студента), мађарског (1 – Мађарска) и португалског (1).

Као и одредбу мушког рода, тако и одредбу женског рода уз именице средњег рода у језичкој продукцији ученика мађарске националности налазимо забележену само у корпусу Н. Арсенијевић (Јако ми се свиђала *та* такмичење) – опет као појаву мање учесталости у односу на неправилан облик одредбе уз именице женског и мушког рода (Arsenijević 1990: 21).

¹⁹ Уз грешку у грађењу облика компаратива.

4.3. Неправилна употреба конгруентне речи средњег рода

а) Ср. р. уместо м. р.

Детерминатор средњег рода бележи се уз именице мушког рода, најчешће уз оне на -Ø наставак (*алкохол, број, град, дан* (3 примера), *дизајн, еурокрем, задатак, избор, кауч, килограм, краставац, лавабо, локал, назив, однос* (2), *орман, отац, посао, предео, пријатељ, радијатор, ресторан, спорт, стан* (3), *стил, сто* (3), *супруг, тепих, тросед, укус, фудбалер, хлеб, џемпер* (2), *шал* (2), *шешир*), и само једном уз именицу на -а (*тата*). Све грешке забележене су уз именице у једнини, подједнако у номинативу (23) и акузативу (22).

„Salzburg” је био врло леп град и *okolno* предео је било такође одлично.²⁰ (korejski)

Међутим *ovo* krastavac кошта четирдесет пет динара за вас. (korejski)

Онда организујем *moje* сто. (korejski)

Моја спаваћа соба има *jedno* тепих, *jedna* врата, *jedno* сто, *četiri* зид и *jedan* кревет. (portugalski)

И овде имамо именице с обележјем живо (+), које су природног мушког рода (*отац, пријатељ, супруг, тата, фудбалер*) и које би тим својим обележјем студентима требало да олакшају избор рода и облика одредбене речи, али видимо да није увек тако:

Njegovo tata mnogo voli da trča. (španski)

Naravno u holandiji on je *dobro* fudbaler. (korejski)

Njeno otac је био трговац и *njena* маика је била глумица. (italijanski)

У једном случају цела синтагма употребљена је у погрешном падежном облику, локатив је замењен номинативом или акузативом – тешко је утврдити, јер обе употребљене лексеме имају синкретизоване облике номинатива и акузатива. Будући да зависни члан конгруира с именицом у броју и падежу, и овде се ради о њиховом неслагању само у роду:

Ми смо биле заједно и *isto* стан у *nedeljom*. (portugalski)

У позицији зависног члана налазимо показне заменице: *овај* (4 примера), *тај* (4), придеве: *добар* (7), *домаћи, интересантан, исти* (3), *леп, мали, модеран, околни, омиљен, плави, посебан, таман, фини, цео, црвени, црни*, присвојне заменице: *мој, његов, њен* (2), опште заменице: *сав, сваки*, упитне заменице: *који, какав*, бројеве: *један* (4), *други*.

²⁰ И овде (а и ниже) имамо пример који можемо тумачити и као уједначавање наставака одредбе с наставком именице.

По обиму субординираног члана, најчешћи су примери с једноструком субординацијом. У три наврата забележена је грешка у синтагми с двоструком субординацијом. Од тога, два пута с именицом не конгруира члан у њеној непосредној близини, а само једном онај удаљенији од ње:

Nje gov omiljeno sport je tenis. (korejski)

Takođe, pored ormara se nalazi moja crvena stolica. (grčki)

Imam jedno dobar prijatelj! (portugalski)

Забележен је и пример две конгруентне речи у саставном односу, од којих она ближа именици конгруира с њом, а друга не. (Та друга би могла бити управљена према именици *Сарајево*, која јој претходи.)

Ali, ja mislim da Sarajevo je veoma interesantno i lep grad. (korejski)

Укупно 45 грешака у конгруенцији, замењујући мушки род средњим, направило је 26 студената, говорника девет језика: арапског (1 студент), грчког (1), енглеског (6), италијанског (1), јапанског (1), корејског (12), мађарског (1 – Мађарска), португалског (2) или шпанског (1).

б) Ср. р. уместо ж. р.

Детерминатор средњег рода уз именице женског рода бележимо знатно ређе него уз именице мушког рода. Јавља се претежно уз именице с наставком *-а*, само једном уз именицу на *-Ø* наставак (*гимназија, коса, нескафа, одећа, палачинка, половина, предност, соба, храна, цена*). Све грешке остварене су уз именице у једнини, подједнако у номинативу (6 примера) и акузативу (7).

Ćuo sam im da to je prvo gimnazija u Srbiji. (korejski)

Ja ću doneti dobro hranu iz Jemena. (arapski)

Pa obično ja nosim svetlo odeću i obuću i ja volim jednobojan stil. (korejski)

У улози зависног члана налазимо придеве: *висок, добар* (2 примера), *светао, слабак, слан, топао* (2), *хладан, црн*, показну заменицу *тај*, и редне бројеве: *први, други*.

Нађен је само један пример грешке у конгруенцији с двоструком субординацијом, и то у члану ближем именици:

(Obično on je iskren.) To je nje gov a najviše²¹ prednost. (korejski)

²¹ Овде се ради још и о погрешном лексичком избору – *предност* није *висока*, него *велика*, па онда ни компаратив не треба да буде *највиша* него *највећа*.

Укупно 13 грешака потиче од девет студената који говоре један од пет језика: арапски (1 студент), енглески (2), италијански (1), јапански (1) или корејски (4).

Двојни су наставци номинатива и акузатива јединине средњег рода, именичке речи могу имати наставак *-o* или наставак *-e*, а њихова дистрибуција зависи од природе претходног гласа. У забележеним примерима увелико претеже наставак *-o*, налазимо га у чак 51 случају (од укупно 58).

4.4. Конгруенција одредбене речи с именицом у функцији субјекта реченице уместо с именицом као главним чланом синтагме

Као могућу, занимљиву и на неки начин разумљиву појаву, из анализираног корпуса треба издвојити следећа *четири примера* у којима имамо именски предикат с именичком синтагмом у функцији именског дела предиката. Именица у функцији субјекта различитог је рода у односу на именицу у именском делу предиката, а зависни члан синтагме не конгруира с именицом која је њен главни члан него с именицом у позицији субјекта, која му претходи (обележена спационираним слогом):

Moja m a m a je *najstroža* roditelj. (engleski)

Ali, ja mislim da Sa r a j e v o je veoma *interesantno* i lep grad. (korejski)

Moј stariji b r a t je *najkomičan* dete. (engleski)

Ja mislim, B u d i m p e š t²² je *najlemši*²³ mesto na svetu (korejski)

Наведени примери показују нам да се у посматраној речи женски и средњи род појављују уместо мушког, и мушки уместо средњег рода (све у јединици), код двоје корејских и једног америчког студента с енглеским као првим језиком.

5. Закључак

У анализираној грађи, у именичкој синтагми нађено је укупно 213 одредбених речи у погрешном роду. Од тога, готово половину ($97/213 = 45,5\%$) чине облици мушког рода именичких речи употребљени уместо женског (71 пример) и средњег рода (26). Потпуно је изједначена учесталост појављивања

²² Овде именица *Будимпешт* има обележје мушког рода, нема наставак *-a*, највероватније под утицајем енглеске и мађарске верзије овог имена (*Budapest*).

²³ Уз словну грешку, *n : m*.

женског и средњег рода, по 58 примера за сваки од њих ($58/213 = 27,2\%$).

Притом се и један и други најчешће јављају уз именице мушког рода:

- женски род уместо мушког (54 примера) и средњег рода (4),
- средњи род уместо мушког (45 примера) и женског рода (13).

Ако погледамо падежне облике у којима је начињена грешка у роду, видимо да се:

- мушки род појављује у:
 - номинативу (62 пута),
 - генитиву (5),
 - акузативу (22),
 - локативу (6), и
 - инструменталу (2);
- женски род такође у:
 - номинативу (35),
 - генитиву (5),
 - акузативу (12),
 - локативу (2), и
 - инструменталу (4);
- средњи род само у:
 - номинативу (29), и
 - акузативу (29).

Дакле, укупно гледано – најчешће су грешке у облицима номинатива ($126/213 = 59,2\%$), двоструко их је мање у акузативу ($63/213 = 29,6\%$), док су оне у генитиву, локативу и инструменталу готово занемарљиве (заједно их је $24/213 = 11,3\%$).

Овде се намеће питање зашто је највише грешака баш у основном облику. Да ли то значи да су страни студенти (скоро) све друге падежне облике одредбених речи савладали, усвојили, а само номинативски нису? (Мало је вероватно да је тако.) Или то показује да именичке синтагме најчешће користе у номинативу, па отуда баш у њему и највећи број неслагања? (Ако знамо да се конгруенција унутар синтагме уводи од краја 1. лекције, обликом номинатива присвојних заменица, односно од 3. лекције почетног нижег нивоа, обликом номинатива придева, онда нам је јасно да до краја нивоа А2 највише прилика и времена студенти имају баш за овај падежни облик.) Одговор на ово питање добили бисмо неком широм, обимнијом анализом њихове писане продукције, али и ово што видимо указује нам на једну значајну ствар, а то је да неизворни говорници мало теже схватају појам конгруенције у српском језику и кад је

основни облик у питању, што даље води ка закључку да ће и са осталим падежним облицима именичке синтагме засигурно имати проблема и да ће им за њихово савладавање требати доста времена и доста вежбања, можда и више него за номинатив. (И то би нека друга анализа сигурно показала.)

Према обиму субординираног члана синтагме, забележени су углавном примери с једноструком субординацијом: *најстрожа* родитељ, на пример (што је било очекивано на почетним нивоима учења српског језика као страног), док су примери с двоструком и троструком субординацијом малобројни (*његов омиљен* реченица, одн. *мој нови мали* беба), укупно их је шеснаест.

Све грешке (213) начинило је укупно 57 студената који говоре један од следећих 13 језика: арапски (1 студент), грчки (1), енглески (13), италијански (1), јапански (1), корејски (18), мађарски (6 – Војводина, 1 – Мађарска), немачки (3), пољски (2), португалски (4), фински (1), хинди (1) или шпански (4).

Што се тиче студената мађарског матерњег језика, гршили су једнако као и остали студенти. Правили су скоро све типове грешака који су забележени у анализираној грађи. Једина категорија у којој се они не појављују јесте употреба средњег рода уместо женског. (Истина, та група примера и није велика, има их свега тринаест. Да је већа, можда би мађарски студенти и у њој имали удела.) Из другог угла посматрано, оно што је раније нађено као најфреквентније код ученика мађарске националности у Србији, сад је забележено и код страних студената, укључујући и студенте с мађарским као првим језиком, било да живе овде, било да долазе из Мађарске.

Појаве које су у ранијим истраживањима међујезичке интерференције окарактерисане као појаве настале и аналогичном унутар самог српског језика (поред утицаја мађарског језика на српски, нпр. *велик* пећ, *моја* деда), забележене су и у овом истраживању. Али, исто тако, забележене су и оне појаве које у тим ранијим истраживањима нису сматране аналошким, већ само међујезичким грешкама (на пример: *зелен* боја, у *нашој* стану). И све оне заједничке су и страним студентима и студентима мађарског матерњег језика.

Анализа нам показује да многи студенти различитих првих језика греше у роду придевских речи (пре свега због сложености нашег граматичког система), да је категорија рода (у датом тренутку) у њиховом знању нестабилна, да јој на почетним нивоима треба посветити више пажње, обухватајући и средњи род, а не само мушки и женски као природне родове. Доминација облика мушког рода тамо где му није место може имати свој разлог у томе што се студенти баш с њим сусрећу пре и чешће него с осталим облицима – на часовима приликом увођења нових придевских речи наводи се мушки род једнине као основни

облик; ако пак отворе речник, и у њему ће наћи мушки род једине као основни облик. Памћење облика женског и средњег рода захтева додатни труд.²⁴

Литература

1. Arsenijević, Nada (1988), „Interferencija u mađarsko-srpskohrvatskom dvojezičju: greške u gramatičkoj kategoriji roda”, *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/9–10, 639–646.
2. Arsenijević, Nada (1990), *Najfrekventnije interferentne pojave učenika mađarske narodnosti u produkciji na srpskohrvatskom jeziku*, neobjavljena magistarska teza, odbranjena 1990. godine na Institutu za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad: Seminarska biblioteka Odseka za srpski jezik i lingvistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Sign. L 10305.
3. Babić, Biljana (2016), „Greške u upotrebi oblika lokativa na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Зборник у част Биљани Суботић: Теме језикословне у србистици кроз дијакронију и синхронију*, Нови Сад: Филозофски факултет, 703–726.
4. Babić, Biljana (2017), „Greške u upotrebi oblika genitiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Језици и културе у времену и простору VI (Тематски зборник)*, Нови Сад: Филозофски факултет, 363–377.
5. Бабић, Биљана (2018), „Унутарјезичке грешке у употреби облика акузатива у српском језику као страном”, *Српски језик: студије српске и словенске*, XXIII, Београд: Филолошки факултет, 583–600.
6. Бабић, Биљана (2020), „Најфреквентније унутарјезичке грешке у употреби падежних облика именица у српском језику као страном”, *Српски као страни језик у теорији и пракси 4*, Београд: Филолошки факултет, 47–59.
7. Babić, Biljana (2021), *Unutarjezičke greške u nastavi srpskog jezika kao stranog*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Centar za srpski jezik kao strani.
8. Bjelaković, Isidora, Jelena Vojnović (⁵2014), *Научимо српски – Let's Learn Serbian 1*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
9. Burzan, Mirjana (1984), *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
10. Burzan, Mirjana (1987), „Ogrešenja o kategoriju roda u srpskohrvatskom jeziku učenika mađarske narodnosti – slaganje subjekta i odredbe”, *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIII/9–10, 789–793.

²⁴ Поређења ради, доминација мушког рода једине забележена је и приликом анализе грешака у роду (и броју) глаголског придева радног, као и у роду (и броју) придевских речи у функцији именског дела предиката – на истом корпусу (в. Babić 2021: 194–249).

11. Ивић, Милка (1960), „Обележавање именичког рода у српскохрватском књижевном језику”, *Наш језик* (Београд), н.с., књ. X, св. 7–10, 192–211.
12. Jerković, Jovan (1988), „Unutarjezička interferencija u srpskohrvatskom kao sekundarnom jeziku”, *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/1, 29–34.
13. Mikeš, Melanija (1968), „Kategorija srpskohrvatskog gramatičkog roda u govoru dece mađarskog maternjeg jezika”, *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 4, 249–254.
14. Милошевић, Стефан (2016), „Типологија граматичких грешака руских говорника при усвајању српског језика”, *Српски као страни језик у теорији и пракси 3*, Београд: Филолошки факултет, 169–179.
15. Mrzović, Pavica, Zora Vukadinović (²2009), *Gramatika srpskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
16. Perišić Arsić, Olja (2016), „Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na primeru italofona”, *Српски као страни језик у теорији и пракси 3*, Београд: Филолошки факултет, 155–168.
17. Пипер, Предраг, Иван Клајн, Рајна Драгићевић (⁴2022), *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
18. Rožgaj-Hadži, Vesna (1987), „Klasifikacija govornih napak pri slovenskih študentih hrvaškega ali srbskega jezika”, *Jezik in slovstvo* (Ljubljana), 33/1–2, 25–32.
19. Раичевић, Вучина (2011), *Речник лингводидактичке терминологије*, Београд: Завод за уџбенике.
20. Стевановић, Михаило (²1974), *Савремени српскохрватски језик (Грамматички системи и књижевнојезичка норма), II Синтакса*, Београд: Научна књига.

Biljana M. Babić
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Language and Linguistics

THE ANALYSIS OF ERRORS IN GENDER OF THE CONGRUENT WORD IN A NOUN PHRASE IN SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

This paper carries out a morphological and syntactic analysis of errors in the form of a dependent member of a nominal phrase, specifically – in gender of the congruent word. The corpus has been formed through the excerption of material from 503 assignments written by students who have taken an intensive course in Serbian as a foreign language (at level A1 and A2) at the Centre for Serbian as a Foreign Language at the Faculty of Philosophy in Novi Sad. The aims of the analysis are as follows: identification of er-

rors, systematisation according to types, quantitative and statistical analysis, presentation of analysis results according to types of errors, frequency of occurrence and the students' first language (since the participants are ethnically and linguistically heterogeneous). Another aim is to compare, as far as possible, the analysis outcome with results of previous analyses of errors in gender of the congruent word in language production by students with Hungarian as their first language learning Serbian as their non-native language. Since there is no category of gender in Hungarian, it is pointed out that the acquiring of this category is especially difficult for speakers of this language. The analysis has shown that: foreign students incorrectly use male gender forms most frequently (45,5%), while the incorrect use of female and neutral gender is completely equal (27,2% per gender). Considerable similarities in errors have been established between foreign students and students with Hungarian as their first language. What was previously determined as the most frequent error among students of Hungarian nationality in Serbia has now been confirmed in the case of foreign students as well, including students whose first language is Hungarian regardless of whether they live here or come from Hungary.

► **Key words:** Serbian as a foreign language, error, error analysis, phrase, congruence, gender.

References

1. Arsenijević, Nada (1988), „Interferencija u mađarsko-srpskohrvatskom dvojezičju: greške u gramatičkoj kategoriji roda”, *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/9–10, 639–646.
2. Arsenijević, Nada (1990), *Naifrekventnije interferentne pojave učenika mađarske narodnosti u produkciji na srpskohrvatskom jeziku*, neobjavljena magistarska teza, odbranjena 1990. godine na Institutu za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad: Seminarska biblioteka Odseka za srpski jezik i lingvistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Sign. L 10305.
3. Babić, Biljana (2016), „Greške u upotrebi oblika lokativa na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Zbornik u čast Ljiljani Subotić: Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijahroniju i sinhroniju*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 703–726.
4. Babić, Biljana (2017), „Greške u upotrebi oblika genitiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru VI (Tematski zbornik)*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 363–377.
5. Babić, Biljana (2018), „Unutarjezičke greške u upotrebi oblika akuzativa u srpskom jeziku kao stranom”, *Srpski jezik: studije srpske i slovenske*, XXIII, Beograd: Filološki fakultet, 583–600.

6. Babić, Biljana (2020), „Najfrekventnije unutarjezičke greške u upotrebi padežnih oblika imenica u srpskom jeziku kao stranom”, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* 4, Beograd: Filološki fakultet, 47–59.
7. Babić, Biljana (2021), *Unutarjezičke greške u nastavi srpskog jezika kao stranog*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Centar za srpski jezik kao strani.
8. Bjelaković, Isidora, Jelena Vojnović (⁵2014), *Naučimo srpski – Let’s Learn Serbian 1*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
9. Burzan, Mirjana (1984), *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
10. Burzan, Mirjana (1987), „Ogrešenja o kategoriju roda u srpskohrvatskom jeziku učenika mađarske narodnosti – slaganje subjekta i odredbe”, *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIII/9–10, 789–793.
11. Ivić, Milka (1960), „Obeležavanje imeničkog roda u srpskohrvatskom književnom jeziku”, *Naš jezik* (Beograd), n.s., knj. X, sv. 7–10, 192–211.
12. Jerković, Jovan (1988), „Unutarjezička interferencija u srpskohrvatskom kao sekundarnom jeziku”, *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/1, 29–34.
13. Mikeš, Melanija (1968), „Kategorija srpskohrvatskog gramatičkog roda u govoru dece mađarskog maternjeg jezika”, *Prilozi proučavanju jezika* (Novi Sad), 4, 249–254.
14. Milošević, Stefan (2016), „Tipologija gramatičkih grešaka ruskih govornika pri usvajanju srpskog jezika”, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* 3, Beograd: Filološki fakultet, 169–179.
15. Mrzović, Pavica, Zora Vukadinović (²2009), *Gramatika srpskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
16. Perišić Arsić, Olja (2016), „Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na primeru italofona”, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* 3, Beograd: Filološki fakultet, 155–168.
17. Piper, Predrag, Ivan Klajn, Rajna Dragičević (⁴2022), *Normativna gramatika srpskog jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
18. Požgaj-Hadži, Vesna (1987), „Klasifikacija govornih napak pri slovenskih študentih hrvaškega ali srbskega jezika”, *Jezik in slovstvo* (Ljubljana), 33/1–2, 25–32.
19. Raičević, Vučina (2011), *Rečnik lingvodidaktičke terminologije*, Beograd: Zavod za udžbenike.
20. Stevanović, Mihailo (²1974), *Savremeni srpskohrvatski jezik (Gramatički sistemi i književnojezička norma)*, *II Sintaksa*, Beograd: Naučna knjiga.

Преузето: 27. 8. 2022.
Корекције: 4. 10. 2022.
Прихваћено: 11. 10. 2022.